

UČITELJSKA STROKOVNA EKSKURZIJA

Igor Lipovšek

Priloga: Žepna zloženka

Zavod RS za šolstvo

GEOGRAFSKA EKSKURZIJA V BALTSKE DEŽELE – delovni list

Julij 2014

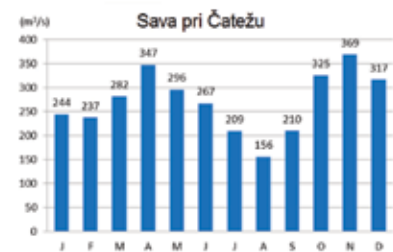
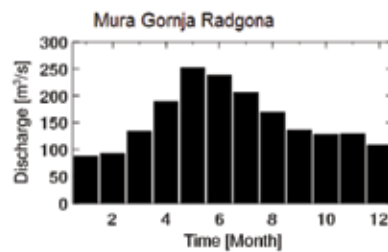
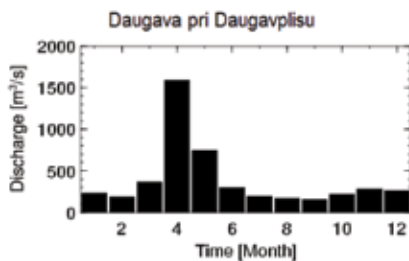
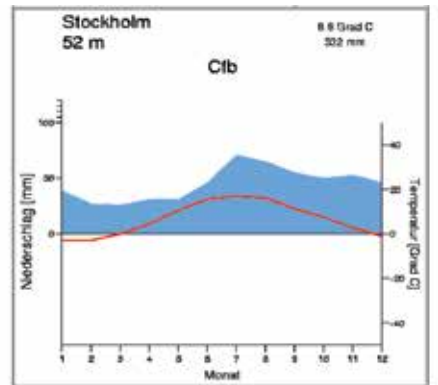
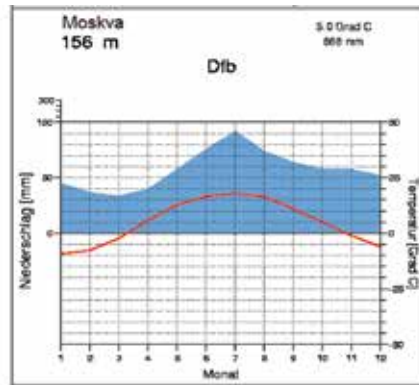
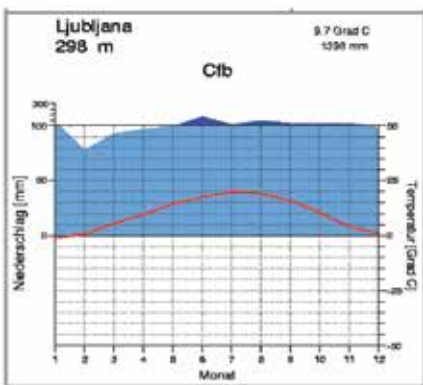
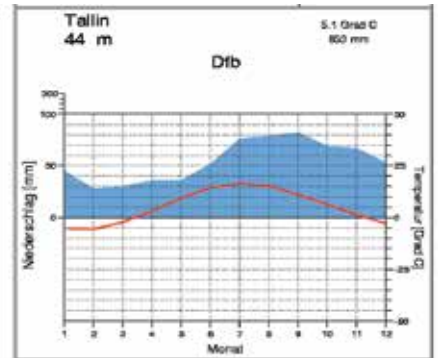
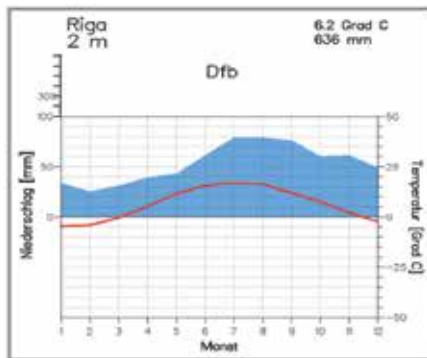
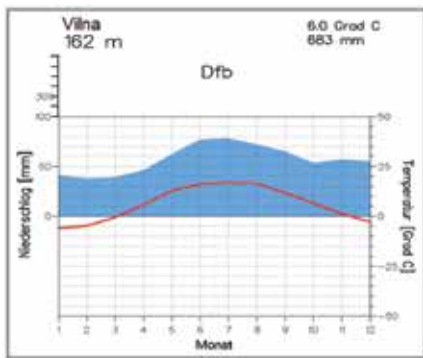
Primerjave

Država/pr.	Estonija	Latvija	Litva	Slovenija
Gl. mesto, lega, preb., n. m. v.	Talin; 59° S 24° V 430.000, 44 m	Riga; 56° S 24° V 700.000, 2 m	Vilna; 54° S 24° V 540.000, 162 m	Ljubljana; 46° S 15° V 300.000, 298 m
Površina	45.200 km ²	64.589 km ²	65,300 km ²	20.273 km ²
Preb., % mestnega	1,300.000; 70 %	2,000.000; 68%	3,000.000; 67%	2,000.000; 52 %
Gostota poselitve	29 preb./km ²	34 preb./km ²	50 preb./km ²	98 preb./km ²
Narodna pripadnost	70 % Estoncev, 25 % Rusov	62 % Latvijcev, 27 % Rusov	84 % Litovcev, 6 % Poljakov, 5 % Rusov	83 % Slovencev, 2 % Srbov, 2 % Hrvatov
BDP/preb.	20.179 \$	16.138 \$	16.600 \$	23.702 \$

Jeziki

1 lits = 0,3 €	Uralski (ugro-finski) jezik	Baltski jezik	Baltski jezik	Južnoslovanski jezik
10 lits = 3 €	(hea) päev	(laba) diena	geros dienos	(Dober) dan
100 lits = 29 €	Terviseks!	Priekā!	! sveikata!	Na zdravje!
1 € = 3 lits	palun	lūdzu	Prašom	prosim
10 € = 35 lits	aitāh	paldies	ačiū	hvala
100 € = 345 lits	Vabandust	Atvainojiet	atsiprašau	oprostite
Morje Koper 10 °C / 28 °C	Sloveenia	Slovēnija	Slovēnija	Slovenija
Morje Talin 1 °C / 19 °C	Leedu	Lietuva	Lietuva	Litva
Morje Riga 0 °C / 21 °C	Lāti	Latvija	Latvija	Latvija
Morje Klaipeda 2 °C / 21 °C	Eesti	Igaunija	Estija	Estonija
Talin 21.6.04:03(36°)22:43(324°)	hunt	vilks	vilkas	volk
LJ 21.6. 5:11(54°) 20:57(306°)	auto	auto	automobilis	avto
LJ 10.7. 05:21(56°)20:53(304°)	kus	kur	kur	kje
Talin 10.7.04:21(40°)22:31(320°)	(kui palju) see maksab	cik (tas maksā)	kiek (tai kainuoja)	koliko (stane)
Riga 10.7.04:44(44°)22:13(316°)	kunagi	kādreiz	kada nors	kdaj
Vilna 10.7.04:55(47°)21:52(312°)	geograafia õpetaja	ģeogrāfijas skolotājs	geografija mokytojas	učitelj geografije

Podnebje

Klimogrami so povzeti po <http://www.klimadiagramme.de/Europa/ljubljana.html>, hidrogrami po http://www.bafg.de/GRDC/EN/Home/homepage_node.html in <http://www.arso.gov.si/vode/>.

Vode

Plimovanje morja v Riškem zalivu 25 cm

Valovi običajno dosežejo 4 m, ob nevihtah 8, rekordni 14 m.

Reka Daugava (Zahodna Dvina), ki se izliva v Riški zaliv, je dolga 1000 km, njeno porečje obsega 90.000 km², povprečni pretok 670 m³/s.

Reka Narva je dolga 77 km (pride iz Čudskega jezera), njeno porečje obsega 50.000 km², povprečni pretok 400 m³/s.

Reka Sava je dolga 990 km, njeno porečje obsega 100.000 km², povprečni pretok 1560 m³/s.

Slanost Jadrana je 3,8–3,9 ‰.

Slanost Baltika je 0–0,7 ‰ v zalivih z rečnim dotokom, s povprečju 0,8 ‰, v globinah 1,5–2,0 ‰.

Zgodovina

Estonija	Latvija	Litva
Gosteje naseljena po ledeni dobi. Naselbina Pulli na bregu reke Pärnu.		Naselitev po ledeni dobi
6500 let pr. n. š. – kundska kultura – srednja kamena doba. Ostanke tudi iz bakrene in železne dobe ter prehod od lova na kmetovanje.	V obdobje okoli 3000 let pr. n. š. segajo najdeni ostanke protobaltskih ljudstev	Protoindoevropce zaznajo pred pet tisoč leti.
Na prehodu v naše štetje rast prebivalstva, kasneje tudi vpliv Rima in prve omembe v zapisih. Tacit (98 n. š.) piše o estonskih plemenih. Estonske Vikinge omenjajo skandinavske sage in tudi švedsko mesto Sigtuna naj bi leta 1187 oplenili Estonci. Uporabljali so bojne ladje piratike in trgovske ladje liburne.	Plemena trgujejo z jantarjem tako z Rimom kot z Bizancem.	Prva omemba Litve v nemškem rokopisu iz 11. stoletja.
Dolgo časa ohranjajo pogansko tradicijo z najvišjim bogom Tharapitom.	V 11. stoletju jih pokristjanjujejo misionarji in nemški križarji.	Baltska plemena na ozemlju Litve združuje Mindaugas, ki ga kronajo za kralja 6. julija 1253.
Danci v 12. stoletju pokorijo Estonce. Reval (Talin) postane prestolnica Danske Estonije in v 13. stoletju vstopi v Hanso.	V srednjem veku del križarske države Terre Mariane; imenovane tudi Livonija. Albert Riški leta 1214 zgradi grad Turaida blizu Sigulde. Leta 1282 Riga vstopi v Hanso.	V 14. stoletju postane ena največjih evropskih držav, segajoča od Baltika do Črnega morja; imela je večverski značaj in uporabljala slovanski rutenijski jezik in latinščino.
V 14. stoletju Danci prodajo vojvodino Estonijo tevtonskemu redu.		V bitki pri reki Vorskli leta 1399 jih premagajo Mongoli. Zahvaljujoč dobri povezavi s Poljaki leta 1410 v bitki v Grūnwaldu premagajo tevtonske viteze.
Do konca srednjega veka ozemlje in ljudstva prehajajo iz rok v roke različnih vladavin. Po livonijski (državlanski) vojni sever pokorijo Švedi – verska, gospodarska, politična in socialna reformacija (»zlata stari švedski časi«), jug pripade poljsko-litovski kraljevini.	Večina ozemlja pripade kraljevini Poljske in Litve. Po poljsko-švedski vojni v 17. stoletju Riga postane središče švedske Livonije in največje švedsko mesto. Severni del se poluterani, južni pod vplivom poljskih jezuitov ostane katoliški.	Ob koncu 16. stoletja s Poljsko sklene državno zvezo.
Na začetku 18. stoletja s sporazumom v Nystadu Estonija pripade Rusiji, vendar zgornji razred ohrani baltsko-germanski značaj.	V veliki severni vojni umre 40 odstotkov prebivalstva, Rusija si leta 1710 vzame švedska ozemlja, od leta 1795 pa je vsa Latvija pod ruskim carjem, a ohrani del pravic z deželnim parlamentom in uradno nemščino. Peter Veliki je oboževal Rigo, njegova druga žena Marta (Katarina I.) je edina Latvijka, ki je nosila cesarsko krono.	Poljski kralj in veliki litovski vojvoda je bil voljen. Čas imenujejo »zlata svobodni čas«. Državo načne vojna s Švedi, razkosajo pa jo Rusija, Prusija in Avstrija v letih 1772–1795.

Sredi 19. stoletja narodni preporod kot odpor rusifikaciji.	V začetku 19. stoletja osvoboditev kmetov, nato krepitev domače buržoazije in politične težnje Mladolatvijcev, ki so se spogledovali s slovanofili. Po nacionalni vstaji (1863), ki so jo zanetili Poljaki, se okrepi rusifikacija. Riga postane največje rusko pristanišče.	Dva neuspela upora Litovcev leta 1831 in 1863 v carski Rusiji. Jezika se učijo na skrivaj. Rusi v strahu pred Nemci utrjujejo mejo; tudi z ogromno trdnjavo leta 1882 v Kaunasu. Veliko Litovcev se izseli.
Konec prve svetovne vojne sproži narodnoosvobodilno vojno proti Rusom in Nemcem. Po Tartujskem mirovnem sporazumu februarja 1920 postane neodvisna in mednarodno priznana parlamentarno-demokratska država. Gospodarska kriza jo oslabi.	Brest-litovski dogovor ob koncu prve vojne ustvari politični vakuum. Latvijski ljudski svet razglasi novembra 1918 neodvisnost in postavi Kārlisa Ulmanisa za predsednika vlade. Rdeča armada okupira del Latvije, drugega nemški prostovoljci. Estonci in Latvijci premagajo nemške sile, Latvijci in Poljaki pa kasneje še Rdečo armado. 1. maja 1920 izvolijo ustanovno svobodno skupščino.	16. februarja 1918 razglasijo neodvisno Litvo. Poljaki so si vzeli Vilno; Kaunas za 19 let postane prestolnica Litve. S klaipedske vstaje leta 1922 Litva pridobi, sklicujoč se tudi na Melemski sporazum iz leta 1422, nujno pristanišče. Mednarodne sile potrjuje enostranski akt. 22. marca 1939 ga mora po Hitlerjevem ultimatu Litva predati Nemčiji.
V drugi svetovni vojni postane žrtev dogovora Molotov-Ribbentrop in izgubi 25 odstotkov svojega prebivalstva.	Leta 1934 Ulmanis izvede državni udar. Leta 1939 jo začne nadzirati in leta 1940 zasede Sovjetska zveza, leta 1941 Nemčija.	Sovjetska zveza z zavzetjem vzhodne Poljske »vrne« Vilno Litvi, a jo naslednje leto okupira.
Po drugi svetovni vojni sovjetizacija dežele. Formalna neodvisnost 20. avgusta 1991. Leta 1994 jo zapusti zadnji ruski vojak. Leta 2004 vključitev v EU in NATO. Od leta 2011 ima evro.	Po drugi svetovni vojni v vseh baltskih državah »kulake« in »nacionaliste« deportirajo v gulage. Ljudska fronta Latvije osvoji marca 1990 v vrhovnem sovjetu 2/3 sedežev in maja razglasi neodvisnost. Sovjetska zveza odgovori z vojaško zasedbo nekaterih ključnih točk. 73 odstotkov državljanov se odloči za samostojnost. Ker mnogi Nelatvijci ne sprejmejo državljanstva, jih je še danes 14 odstotkov (skoraj 300.000) »nedržavljanov«. Leta 2004 vključitev v EU in NATO. Od leta 2011 ima evro.	Gorbačov »dovoli« politična gibanja in Sajūdis prepričljivo zmaga. V vrhovnem sovjetu Litve 11. marca 1990 razglasijo neodvisnost. SZ ukrepa z vojaško, medijsko in gospodarsko blokado. 13. januarja v bojih umre skoraj 20 ljudi, skoraj tisoč jih je ranjenih. Naslednji mesec Litvo prizna Islandija, jeseni Rusija, ki umakne svojo vojsko leta 1993. Leta 2004 vključitev v EU in NATO; leta 2007 dobi schengenske meje.

Naloge za terensko delo

Pot, kot je naša, je težko do minute načrtovati vnaprej in je skoraj nemogoče predvideti, kje bomo opravljali terenske meritve in raziskave in kako. Zato bomo predvsem opazovali, komentirali in se držali načel:

1. Za vsak pojav, stvar, dogodek, dejavnost ipd., ki ga vidimo, bomo poskusili odgovoriti na temeljna geografska vprašanja: **KAJ, KJE, ZAKAJ** in **KAKO** (je bilo nekoč, bo v prihodnosti, deluje, poteka proces, bi izrabili (za poselitev, kmetijstvo, energetiko; za didaktično ponazorilo; za prodajo itn.); odpravili, popravili, nadomestili, preprečili, zaustavili, se izraža v pokrajinski podobi, bi potekal v Sloveniji oz. drugačni pokrajini itn.). Vsak ZAKAJ bomo razširili na: zakaj je tu cesta in zakaj tam mesto, zakaj tu pašnik in zakaj tam njiva, zakaj tu jezero in tam reka ipd.
2. Vsako pokrajino bomo analizirali po Hettnerjevi metodologiji (pristopu): NARAVNOGEOGRAFSKE LASTNOSTI (relief, voda, podnebje, prst, rastlinstvo, živalstvo), DRUŽBENOGEOGRAFSKE LASTNOSTI (prebivalstvo: socialno-etnična podoba, dejavnostna podoba itn.; naselja, gospodarstvo: kmetijstvo, gozdarstvo, rudarstvo, ribištvo, energetika, obrt, industrija, trgovina, promet, turizem, kvartarne dejavnosti; in iskali povezave ter medsebojne vplive (kako bližina vode vpliva na poselitev, kako naselje vpliva na degradacijo okolja (prsti, vode), kako relief vpliva na rastlinstvo, kako živalstvo na turizem ipd. Kombinacij je seveda (skoraj) neskončno, pomembno pa je izluščiti dominantne, ki nam o pokrajini sporočajo največ; z njimi največkrat tudi predstavljamo posamezno pokrajino, čeprav zapademo ob tem lahko tudi v stereotipe.
3. Poskusili bomo iz videza (vonja, zvoka, otipa, okusa; lahko tudi doživetja) interpretirati pokrajino v čim bolj objektivni luči in razložiti geografske pojave in procese brez uporabe zahtevnih raziskovalnih metod.

1. DAN: ponedeljek, 7. 7. 2014: LJUBLJANA 🏰 – MARIBOR – DUNAJ 🏰 – VILNA 🏰 – KLAIPEDA 🏰

V Ljubljani je te dni dan dolg 15 ur in pol, v Vilni 17 ur. Se vam zdi to logično in zakaj? Kako bo pozimi?

Kje je obdobje mraka (prehoda iz dneva v noč) daljše: v Ljubljani ali v Vilni?

Na geografski širini katerega britanskega mesta je Vilna; in na geografski dolžini katerega romunskega mesta?

Glede na poldnevniško oddaljenost ugotovite, koliko ur razlike je med Ljubljano in Vilno.

Odgovor: Poldnevniška razlika LJ – VI

je stopinj, to je ur.

Kako sta se z letala razlikovala pogleda na dunajsko pokrajino in na vilensko pokrajino?

Primerjajte lego gradu Trakai in slovenskih gradov. kateri so bili lokacijski dejavniki za postavitev gradu?

V čem se je spremenila pokrajina na poti od Vilne (notranjost) do Klaipede (ob morju)?

2. DAN: torek, 8. 7. 2014: KLAIPEDA 🏰 – NARODNI PARK KURSKA KOSA – SIGULDA 🏰

Primerjajte točnost 10-dnevne vremenske napovedi, ki je označena v naslovu s simboli ☉ ☁ ☀ ☁ ☁.

Primerjajte cene (bencina, izdelkov v izložbah) s cenami v Sloveniji.

Ugotovite lokacijske dejavnike za Klaipedo.

Razložite nastanek Kurske kose.

Primerjajte Baltik z Jadranom.

Ali se pokrajinska podoba Litve razlikuje od podobe Latvije in kako?

3. DAN: sreda, 9. 7. 2014: SILGULDA ☞ – NARODNI PARK GAUJA – TARTU ☞

Katere so kamnine v narodnem parku Gauja?	Katera slovenska pokrajina je najbolj podobna latvijski in zakaj?	Opišite ali skicirajte (fotografirajte) obliko podeželskih naselij in domov in stavb ob cesti.
Ali se poljska razdelitev razlikuje od poljske razdelitve v Sloveniji in kako?	Katere makro- in mikroreliefne oblike opazate ob poti?	Kateri in kakšen gozd je ob naši poti?

4. DAN: četrtek, 10. 7. 2014: TARTU ☞ – NARODNI PARK LAHEEMA – TALIN ☞

Ali se litovska obala razlikuje od estonske in kako?	Katere so najpomembnejše geografske zanimivosti narodnega parka Laheema?	Kakšen je mestni tloris Talina?
Katere arhitekturne elemente iz sovjetskega časa opazite v Talinu?	Kakšna je po vaše opazovana pokrajina pozimi?	Kateri tuji jeziki prevladujejo na talinskih ulicah?

5. DAN: petek, 11. 7. 2014: TALIN ☞ – OTOK SAAREMAA – PÄRNU ☞

Katere predstavitve ali stavbe so v skansnu na vas naredile najmočnejši vtis?	Kakšen je videz, vonj, slanost in temperatura Baltika, če ga primerjate z Jadranom?	Kako zgleda tipično tradicionalno ribiško naselje?
Ugotovljajte, kateri je glavni gradbeni material za enodružinske stanovanjske hiše v Estoniji?	V čem se razlikujeta obmorski turistični kraj v Estoniji od slovenskega?	Katere tipe reliefa smo doslej spoznali na poti?

6. DAN: sobota, 12. 7. 2014: PÄRNU ☞ – RIGA – JURMALA – RIGA ○

Koliko je bila doslej najnižja/najvišja izmerjena nočna in koliko dnevna temperatura?	S katerimi geografskimi elementi bi lahko podkrepili oznako, da je Riga najpomembnejše mesto baltskih držav?	Kako se razlikujeta letoviški kraj v Latviji in v Estoniji?
Izberite tri arhitekturne zanimivosti Rige in jih postavite v časovno primerjavo z zanimivostmi Ljubljane ali Maribora ali ...	Opišite prometni pomen reke Daugave.	Premislek: Katere meritve, opazovanja in eksperimente bi še morali napraviti ob poti, da bi dobili celovitejši vpogled v geografske značilnosti?
		Katere opravljene bi lahko opustili in zakaj?

7. DAN: nedelja, 13. 7. 2014: RIGA ○ – NP KEMERI – RUNDALE – ŠIAULIAI – VILNA ⇨

Kako smo na naši sedemdnevni poti lahko s pogledom skozi avtobusna okna ugotovili geografsko zakonitost, da je rastlinstvo odvisno od (količine) padavin, reliefa (nagnjenosti, kamnin, nadmorske višine), vode in prsti?
Ali gre predvsem za vpliv človeka?

Od kod izviri mineralne vode v Pribaltiku?

Kateri bi bil tipični spominek, ki bi ga prinesli prijateljem z Baltika?

Kako se z oddaljenostjo od mestnih središč spreminja arhitektura hiš? Je opazen prepad med standardom središčnih mestnih in obrobnih podeželskih naselij?

Kako se latvijski zdraviliški kraj razlikuje od slovenskega (npr. Rogaške Slatine ali Radencev)?

Katere stvari, ki smo jih videli ali doživeli na potovanju, odstopajo od predstav v učbenikih, vodnikih in propagandnih sporočilih?

8. DAN: ponedeljek, 14. 7. 2014: VILNA ⇨ – DUNAJ ⇨ – MARIBOR ⇨ – LJUBLJANA ⇨

Katere so značilnosti litovskega romarskega kraja?

Katere izkušnje in znanje z ekskurzije bom najprej uporabil pri pouku?

Kateri stereotipi o Baltiku so se nam razblinili, kateri utrdili? Katere predstave ali informacije o Baltiku lahko sedaj zrelativiziramo?

Katere religije smo spoznali na potovanju?

Kako bi iz pokrajinske podobe ocenili gospodarsko razvitost in moč baltških dežel?

Kako se dejstvo, da imajo Slovenija, Estonija, Latvija in Litva različen BDP, kaže v pokrajinskih razločkih med državami?